

MARIA JULIVERT AULÉS (EL VENDRELL, 1888-1968)

Gisela Alcón Vidal*

La societat patriarcal en què vivim ha silenciada la figura de les dones que, amb tanta dificultat, han pogut entrar al món reservat als homes i destacar en l'àmbit intel·lectual. Una d'aquestes dones és l'esperantista Maria Julivert Aulés, una dona compromesa amb el seu temps i que d'acord amb els seus ideals va treballar per un món més just, en el qual homes i dones en igualtat de drets poguessin accedir al món de la cultura.

La situació de les dones al començament del segle xx no era gaire favorable pel que fa a drets, accés a la formació i al món laboral: el 1900 el 67% de les dones catalanes eren analfabetes, mentre que entre els homes els analfabets sumaven el 50%. A més, les dones no tenien drets però sí obligacions, entre les quals cal destacar:

- l'obediència al marit;
- no es podien administrar els béns;

- l'insult o desobediència al marit podia acabar en presó;
- hi havia una doble moral, en què l'home podia tenir relacions extramatrimonials però les dones ho tenien absolutament prohibit.

En el món escolar els currículums eren diferents per a nens i nenes, i als 12 anys la majoria començaven a treballar. Per altra banda, a tot l'estat espanyol el moviment feminista va demanar el dret a la instrucció per tenir més possibilitats, tot i que moltes feministes catalanes defensaven un model de dona tradicional d'acord amb la mentalitat burgesa del moment.

En aquest entorn va créixer Maria Julivert Aulés, la quarta dels cinc fills del matrimoni entre Francesca Aulés i Evarist Julivert, un conegut industrial de la vila del Vendrell, president del Centre Industrial i regidor de

FONS DE LA BIBLIOTECA TERRA BAIXA. EL VENDRELL

Distintiu que portaven els participants al Congrés del Vendrell el juny de 1933

**Maria Julivert Aulés
va treballar per un
món més just, en el
qual homes i dones
en igualtat de drets
poguessin accedir
al món de la cultura**

* Catedràtica d'institut de llengua anglesa i professora d'anglès i alemany. És màster en Investigació i Docència d'Estudis Feministes, de Gènere i Ciutadania per la Universitat Jaume I.

Aquest article s'ha elaborat a partir del treball "El Vendrell de Maria Julivert Aulés. Entre el feminisme i l'esperantisme: societat i cultura als anys vint", treball guanyador de la VII Beca d'Investigació Jaume Ramon Vidales (2009) de l'Ajuntament del Vendrell.

RESUM

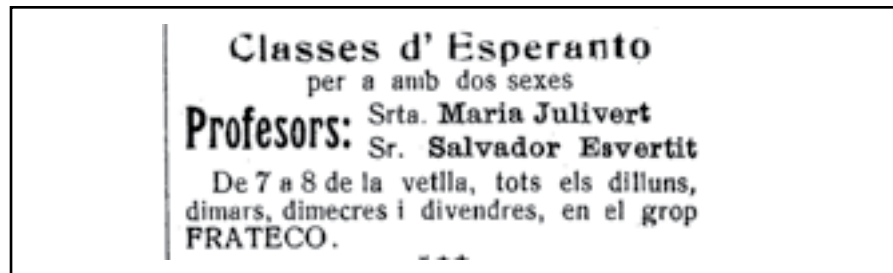
El Vendrell, primer quart del segle xx: població de 4.500 habitants i poques possibilitats intel·lectuals per a homes i dones amb pocs recursos econòmics. Frateco [pronunciat <fratetso>, "Fraternitat"], grup d'esperanto de la vila creat el 1909, serà l'instrument que permetrà, primer als homes i més endavant a les dones, l'accés a la cultura amb l'aprenentatge de la llengua universal, les vetllades de música i poesia, i la relació amb altres grups esperantistes. De tots els esperantistes destaca un nom propi, el de Maria Julivert Aulés (1888-1968), que va ser una figura clau en el moviment esperantista del Vendrell, tot i que no només a nivell local. Julivert també va destacar en altres àmbits de la cultura vendrellenca, com per exemple a la Biblioteca Popular, com a articulista a la premsa local, com a pintora i com a feminista.

RESUMO

El Vendrell, unua kvarono de la 20a jarcento: 4 500 loĝantoj kaj malmultaj okazoj de intelekta vivo por homoj kun malmultaj mon-rimedoĵ. Frateco, Esperanto-grupo de la urbeto kreita en 1909, permesis, unue al la viroj kaj poste al la inoj, aliri al la kulturo pere de la lernado de universala lingvo. El ĉiuj esperantistoj elstaras unu nomo: tiu de Maria Julivert Aulés (1888-1968), kiu estos la ŝlosila figuro en la Esperanto-movado ne nur je loka nivelo. Krome, Julivert elstaris ankaŭ en aliaj kulturaj medioj de El Vendrell: en la Popola Biblioteko, kiel artikolisto en la loka gazetaro, kiel pentristo kaj kiel feministino

Anunci al setmanari Baix Penedès (14-10-1933, pàg. 4) de Maria Julivert com a professora d'esperanto

Baix Penedès, 18-2-1922 pàg. 4

l'Ajuntament. Maria Julivert Aulés va destacar en tres àmbits:

- Frateco (grup esperantista del Vendrell): com a professora d'esperanto i membre destacada en l'organització del grup local i amb responsabilitats a nivell provincial.
- Biblioteca Popular: com a secretària, càrrec que només era exercit per homes.
- Articulista: va col·laborar durant vint anys amb el setmanari *Baix Penedès* escrivint articles d'opinió, cròniques i traduccions.

MARIA JULIVERT I FRATECO

Seguint l'ona d'expansió de l'esperanto per Europa, El Vendrell s'apuntà a la modernitat i el 1909 es va crear el grup esperantista Frateco amb Amadeu Martorell, Ferran Ramon i Andreu Nin al capdavant. El setmanari *Baix Penedès* era el vehicle de comunicació de les activitats del grup: la renovació de la Junta que es feia anualment, horaris de classes, actes benèfics, vetllades culturals...

El grup, inicialment masculí, va publicar, quatre anys després de la seva creació, un anunci de classes d'esperanto per a noies. La professora era Maria Julivert Aulés i les primeres esperantistes van ser

Assumpció Constantí, Alberta Sanabre i Beatriz Mercadé. L'any següent, el 1914, dues dones van ocupar un lloc a la Junta de Frateco: Maria Julivert i Assumpció Constantí. Successivament, altres dones es van anar incorporant al grup: Dolors Ramon, Francisca Calaf, Maria Poch, Hermínia Romeu i Josepa Güell. Si és important la presència de les dones és igualment important el pas endavant que donen els homes esperantistes en acceptar les dones al grup Frateco i fer-ho amb càrrecs a les juntes.

Frateco representava la modernitat i el contacte amb el món intel·lectual, a part d'una filosofia de vida; però encara més: Frateco organitzava vetllades musicals i literàries on es llegien poesies i discursos, es podia escoltar música de Bach interpretada per músics de la vila, fragments d'òpera, obres de teatre... tot això a l'abast dels homes i les dones de la vila. Aquest ventall d'activitats contrasta amb el grau d'analfabetisme femení a Catalunya.

Què és l'esperanto per a Maria Julivert? És només una llengua de comunicació internacional?

Mirat, doncs, l'esperanto des del punt de vista moral, deixant de banda els molts beneficis que reporta a tota la humanitat, no estranyarà que la dona, allunyada fins ara de les societats, se la vegi avui figurar en les societats esperantistes, exercir càrrecs, tre-

ballar amb goig, anhel, desinterès i constància, i l'home no es menysprea de posar-la al seu nivell, i d'aquesta manera ella esdevé una ferma batalladora, però batalladora de pau. [Maria Julivert. *Baix Penedès*, 20-1-1917].

El 1916 Maria Julivert viatja a Madrid a conèixer la Madrida Esperantista Societo ["Societat esperantista madrilenya"]. D'aquest fet n'escriu un article per al setmanari *Baix Penedès* ple d'entusiasme; dedueix que no hi va anar amb el grup Frateco sinó que ho va fer a nivell personal, i això per a una dona de l'any 1916 és molt destacable.

El dia 27 del corrent vaig fer una visita a la Madrida Esperantista Societo, i com suposo vos plaurà saber-ne detalls, vaig a fer-vos una petita relació de la mateixa.

Les set tocadres eren quan sortia de casa, i després d'haver recorregut el carrer de la Montera [...] vaig entrar al de la Visitación. [...]

¿Trobaria en els meus madrilenys *samideanoj* franca i amable acollida? O al contrari, ¿me rebrien amb fredor i etiqueta?

Quan per a millor seguretat preguntava a la portera, entra un jove, el qual al sentir la paraula *esperantista* s'aturà tot preguntant-me: "¿Cu vi parolas esperanton, fraŭlino?" Oh! En aquell moment no vaig recordar que pogués entendre'ns en altre idioma, i en esperanto vaig contestar [...]. El jove va resultar ser don Juli Mangada, capità d'infanteria i professor de la Societat. [...] L'ambient que allí es respirava era igual al del nostre Frateco, i els semblants eren alegres i plens de bonhomia, com els vostres, mos apreciats *gesamideanoj* [...] [Maria Julivert. Madrid, 30 d'abril de 1916. *Baix Penedès*, 13-5-1916].

Aquest mateix any Reus organitza el VII Congrés de la Federació Catalana d'Esperantistes i el primer de la Confederació Esperantista Espanyola; Maria Julivert hi assisteix acompanyada per alumnes i escriu un article amb molta emoció:

A l'arribar al teatre la música prorrompé l'himne "La Espero", tothom se posà dret i gairebé totes les boques, sens distinció d'edats, sexe, categoria

ni nacionalitat, entonaren les seves hermoses estrofes. [...] Fou per mi l'acte més emocionant i imponent. [Maria Julivert. *Baix Penedès*, 17-6-1916].

El Vendrell acollí la III Assemblea Provincial d'Esperanto de Tarragona el 13 de maig de 1917, amb un ampli programa d'actes. Cal destacar la constitució de la nova Junta Provincial, on Maria Julivert és l'única dona amb el càrrec de Cònsol. L'any següent la IV Junta Provincial té lloc a Valls i Maria Julivert torna a ser l'única dona amb càrrec. El *Baix Penedès* publicà un article sobre aquest esdeveniment i destaca la figura de Maria Julivert:

Discurs escrit i llegit per la ferma esperantista Maria Julivert, qui és l'ànima, la clau mestra, el pal major de l'esperantisme a la nostra vila; és una plana literària que com totes les que brollen de la seva ploma fou ben digna del premi que li atorgà el públic amb grans aplaudiments. [*Baix Penedès*, 22-6-1918].

L'any 1919 és un any important per als membres de Frateco perquè la revista *Hispana Esperantisto* ["Esperantista espanyol"] va publicar un reportatge del grup vendrellenc; la portada va ser per a Maria Julivert i ens dona a entendre que ella és el referent de l'esperantisme a la vila. El reportatge inclou una pàgina amb fotografies d'algunes noies, una altra amb fotografies d'alguns nois, a l'article s'explica la cronologia del grup i es publiquen algunes traduccions.

Frateco és un exemple d'associacionisme no sexista, plural, democràtic, on conviuen diferents ideologies i persones amb diferents estatus socials. El que sí tenen en comú és la modernitat, el progrés i grans valors universals com la pau i la fraternitat.

En un article, Maria Julivert expressa clarament aquesta idea:

Propaguem aquest bell ideal que no fa excepcions a edats, sexes, categories ni nacionalitats, i desterrem del món l'egoisme, l'orgull, la hipocresia, l'ambició sens mida, l'odi i l'enveja que engendra la calúmnia i la murmuració que corquen la societat. [Maria Julivert. *Baix Penedès*, 20-1-1917].

Un fet molt destacable és que la permanència de les dones a Frateco és molt més curta que la dels homes. Tot i que el grup no impedia que les dones una vegada casades continuessin formant part de Frateco, les exigències socials s'acabaven imposant: quan les dones s'acostaven al casament deixaven aquesta ac-

Frateco, 1933. Arxiu Comarcal del Baix Penedès. El Vendrell

tivitat per dedicar-se a la casa i la família; en canvi, els homes solters i casats seguien participant de l'activitat, fins i tot amb els seus fills. Només Maria Julivert i Herminia Romeu formen part de Frateco durant molts anys, com es veu a les fotografies de 1920 i de 1933, perquè eren solteres.

Les classes d'esperanto no eren l'única activitat que organitzava Frateco, sinó que també es feien vetllades literàries i musicals, obres de teatre, vetllades de beneficència i actes solidaris. Voldria destacar les trobades amb altres grups esperantistes, les quals permetien l'intercanvi d'idees, l'enriquiment personal i conèixer el treball d'altres esperantistes.

La culminació de la trajectòria esperantista de Maria Julivert arribà el 1933. El Vendrell és la seu del XVI Congrés Català d'Esperanto i dels XV Jocs Florals Internacionals. El comitè organitzador estava format per Ferran Ramon, Salvador Martorell, Salvador Urpí, Joan Constantí, Salvador Esvertit, Jaume Marcé, Maria Julivert i Herminia Romeu, tots ells destacats esperantistes de la vila des dels inicis de Frateco.

La Federación Esperantista Catalana, entidad fundada en el año 1910, ha reanudado la celebración de los congresos de esperanto en Cataluña que, junto con los Juegos Florales Internacionales esperantistas, ha venido celebrando por espacio de veinte años en quince de las más importantes poblaciones de Cataluña. Conviene que todos los esperantistas, tanto si

Frateco representava la modernitat i el contacte amb el món intel·lectual a l'abast dels homes i les dones de la vila

Frateco és un exemple d'associacionisme no sexista, plural, democràtic, on conviuen diferents ideologies i persones amb diferents estatus socials

Maria Poch Constantí, 1921.
Esperantista.

ARXIU FAMILIAR M. ANTONIA VIDAL POCH

pertenecen a la Federación Esperantista Catalana como si no, se preparen a asistir al 16 Congreso Catalán de Esperanto que tendrá efecto en Vendrell durante la segunda Pascua, o sea los días 4, 5 y 6 de junio. [*La Vanguardia*, 13-5-1933].

Va ser un gran esdeveniment per a la vila, un èxit d'organització amb un programa d'actes complert i extens, i amb gran participació no només d'esperantistes sinó de la població i les institucions de la vila. Per destacar-ne alguns: missa amb sermó en esperanto, vermut *okulvitrujoj* ["dels qui porten ulleres"], conferència pronunciada per Elinjo Pähn (coneguda professora estoniana), dedicatòria d'un carrer al Dr. Zamenhof i tancament de l'esdeveniment per par de l'alcalde amb la frase "La festo estas finita" ["La festa s'ha acabat"].

Maria Julivert escriu un detallat i emocionat article al *Diari de Tarragona* (11-6-1933) sobre l'esdeveniment i també es publica el discurs del secretari dels Jocs Florals, el senyor Jaume Grau i Cases.

Frateco va canviar de local i va continuar la seva activitat fins al 1935. Maria Julivert va marxar del Vendrell amb la seva família el 28 d'octubre de 1934 i es van instal·lar a Barcelona, sembla que a causa de problemes en el negoci familiar. La seva relació amb Frateco es va trencar definitivament, i quan va tornar al Vendrell el 1953 no va intentar refer el grup. La Guerra Civil havia fet la resta: massa dolor, fam i crueltat que contrastaven amb aquell món de pau i fraternitat que defensava. El que sí sabem és que als anys seixanta confessava amb cert orgull que ella havia format part d'aquell moviment.

MARIA JULIVERT ARTICULISTA

Un aspecte important de Maria Julivert és el d'articulista: va col·laborar durant vint anys amb el setmanari *Baix Penedès* (1913-1933). He classificat els seus articles en tres blocs:

1. Articles en defensa de l'esperanto
2. Cròniques, cartes i traduccions
3. Articles feministes i pacifistes.

Vull destacar que, des de la publicació del primer article el 1913, els signa amb el nom i el primer cognom i no utilitza pseudònims com d'altres dones de la seva època. No he pogut trobar cap altra dona que col·laborés a la premsa local de la vila regularment ni obertament. Maria Julivert domina molts registres de la llengua i els textos tenen gran qualitat expres-

siva, tant pel que fa a la coherència com pel que fa a la cohesió.

1. Els articles en defensa de l'esperanto són articles molt ben argumentats amb una exposició clara de les seves idees i sempre destaca els valors de pau, germanor i fraternitat. Reclama també la igualtat instructiva per a homes i dones. L'esperanto es converteix en l'eina alliberadora.

2. Les traduccions: publica moltes traduccions d'esperantistes europeus al català i poesies catalanes a l'esperanto. Escriu cròniques d'actes esperantistes d'arreu.

3. Els articles feministes i pacifistes. Pacifistes ho són pràcticament tots perquè sempre destaca aquest valor lligat a l'esperanto; té un article que es titula "L'Esperantisme i la guerra" que destaca pel seu lirisme i el llenguatge poètic:

El bèl·lic so de guerra ha fet emmudir el bell espectacle de germanor que cada any es ve oferint en una diferent nació a la gran família esperantista, i ha ofegat l'himne de pau que entonaven els qui, amb l'alegria en el rostre i la fe en el cor, es dirigien vers la magna Assemblea. Negra nuvolada precursora de gran tempesta ha impedit que la nostra verda estrella espargís ses lluminosos i pacificadors raigs damunt els representants de les cinc parts del món. [Maria Julivert. *Baix Penedès*, 1914].

La defensa del feminisme comença com a valor esperantista perquè permet la igualtat entre homes i dones. La seva defensa dels drets de la dona van més enllà i escriu extensos articles denunciant la desigualtat i la injustícia que pateixen les dones.

Escriu una sèrie de cinc articles sota el títol "Anàlisi de l'amor lliure" i un que porta per títol "L'amor lliure i el llibertinatge sexual" (1931-1932), temes de gran actualitat als anys trenta sobre els quals opina obertament. Havia de ser una dona oberta, valenta i decidida per entrar en un camp dominat per homes i sense por a allò que pensés la gent d'una vila d'uns 4.000 habitants on tothom es coneixia.

És de plànyer que quan una dona diu o escriu quelcom s'hi vulgui veure la influència d'elements reaccionaris. Això és un greuge; és voler dir que una dona no té criteri. [Maria Julivert. *Baix Penedès*, 1932].

En un dels seus articles reflexiona sobre el dret de vot de la dona i demana serenitat.

Altres col·laboracions les podem trobar en diferents publicacions. A la revista *Hispana*

ARXIU FAMILIAR JOSEP M. SELLARÉS CONSTANTÍ

Maria Assumpció Constantí.
Esperantista.

Esperantisto (1919) hi publica uns poemes de M. Pugés traduïts a l'esperanto, un text titulat "La karulo" ["L'estimat"] i més endavant la traducció d'un fragment d'una obra d'Àngel Guimerà.

L'article "L'Esperantisme i la guerra" que publica al *Baix Penedès* el 1914 també es publica al diari *Poble Català* de Barcelona.

Al *Diari de Tarragona* comença una secció que es titula "Divulgació Esperantista", i el primer article va acompanyat d'una "Nota de Redacció":

Accedint al prec que en nom dels esperantistes del Vendrell ens adreça la senyoreta Maria Julivert, iniciem avui la publicació d'una sèrie de notes i cometaris sobre l'idioma internacional "Esperanto". [*Diari de Tarragona*, 10-11-1933].

MARIA JULIVERT I LA BIBLIOTECA POPULAR

No podem passar per alt la rellevància de Maria Julivert en el món de la cultura de la vila i amb la Biblioteca Popular del Vendrell.

La creació a Catalunya d'una xarxa de biblioteques públiques, anomenades durant molts anys "biblioteques populars", fou impulsada per la Mancomunitat de Catalunya l'any 1915. Aquest fet va tenir una gran repercussió al Vendrell, ja que permetia l'accés a la cultura a homes i dones. La biblioteca facilitava llegir revistes, diaris, llibres i assistir a conferències i cursos.

Maria Julivert va lligada a la biblioteca per ser un cas excepcional:

El Patronat de la biblioteca tenia president i secretari, que eren càrrecs ocupats per homes però, excepcionalment, al Vendrell va ser ocupada per una dona, per Maria Julivert. [Mañà, T. *Les Biblioteques de la Mancomunitat de Catalunya (1915-1925)*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona, 2005].

La biblioteca i Frateco tenen una relació molt estreta perquè Maria Julivert està a les dues entitats i la bibliotecària Pilar Belmonte va ser també una esperantista molt activa; a les sales de la biblioteca es van fer exàmens d'esperanto i l'any 1933, durant els Jocs Florals Internacionals i el XVI Congrés Català d'Esperanto, la biblioteca va ser un escenari clau de les activitats que s'hi van celebrar,

ARXIU COMARCAL DEL BAIX PENEDÈS. EL VENDRELL

Comitè Organitzador. Drets, d'esquerra a dreta: Ferran Ramon, Salvador Martorell, Salvador Urpí, Joan Constantí i Salvador Esvertit. Asseguts, d'esquerra a dreta: Hermínia Romeu, Francesc Guitart, Maria Julivert i Jaume Marcé

com per exemple el curs de la professora estoniana Elinjo Pähn.

MARIA JULIVERT I LA PINTURA

No he pogut trobar documentació sobre la seva formació acadèmica però és evident que va tenir una formació completa. Maria Julivert pintava i va obrir una acadèmia de dibuix i pintura al carrer Dr. Robert del Vendrell. S'han trobat, de moment, dues pintures signades per ella on es veu el domini de l'ús del color i la perspectiva.

Suposo que la pintura devia ser molt important per a ella perquè quan torna al Vendrell el 1953 i es dona d'alta al padró fa constar que la seva professió és pintora.

EPÍLEG

Maria Julivert va marxar cap a Barcelona l'any 1934 amb la família del seu germà Josep; no sabem del cert tots els motius que li van fer prendre aquesta decisió; segons el seu nebot i únic testimoni, el negoci familiar no anava bé i el van tancar. Per altra banda, Maria Julivert era una dona soltera i, en aquells anys, les dones solteres formaven part del nucli familiar d'un germà si en tenien. La seva activitat amb l'esperanto es va acabar. A Barcelona feia classes de repàs a estudiants. Va tornar al Vendrell el 1953 i va continuar fent classes de repàs.

***La defensa del
feminisme comença
com a valor
esperantista perquè
permet la igualtat
entre homes i dones***

EL LLIBRE MÉS DETALLAT SOBRE LA HISTÒRIA DE L'ESPERANTISME ALS PAÏSOS CATALANS

Aquesta obra, la més extensa que s'ha escrit sobre la història de l'esperanto als Països Catalans, recorre amb detall l'inici, creixement, evolució i anihilament del moviment esperantista a Mallorca. L'anàlisi i contextualització que fa d'aquest procés sobrepassa el context mallorquí i esdevé una obra de referència obligada per a l'estudi de la història de l'esperanto a casa nostra.

Xavier Margais, *El moviment esperantista a Mallorca* (1898-1938). Documenta Balear, 2002

Més informació a info@esperanto.cat

Va morir el 2 d'abril de 1968. La premsa local no li va dedicar ni una paraula i va caure en l'oblit. És sorprenent que una dona que va brillar amb llum pròpia i que va dedicar tant de temps a grans valors com la pau, la fraternitat i la igualtat entre homes i dones caigués en l'oblit més absolut.

No obstant això, buscant per Internet vaig trobar a la Viquipèdia una entrada sobre Maria Julivert Aulés, amb una breu biografia en esperanto publicada per Miroslav Malovec (esperantista de Txèquia), amb qui vaig contactar, i em va explicar que la informació de la biografia l'havia trobada a l'*Enciclopèdia de l'Esperanto*, publicada a Bucarest el 1935 i reeditada el 1986 a Budapest:

Maria Julivert Aulés (julivér aülés), katalunino, instruisto de pentro- kaj desegno-arto. Naskiĝinta en 1888 en El Vendrell. Esperantisto de 1911, kursgvidanto dum 20 jaroj, aŭtoro de diversaj prelegoj kaj propartikoloj. Skribis plurajn tradukojn kaj originalajn rakontojn, tradukis katalunen *Esenco kaj Estonteco de la Ideo de Lingvo Internacia*.

[Maria Julivert Aulés, catalana, professora de pintura i dibuix. Nascuda el 1888 al Vendrell. Esperantista des de 1911, mestra d'esperanto durant 20 anys, autora de diferents conferències i articles propagandístics. Va traduir i va escriure relats originals en esperanto, i va traduir al català [l'assaig de Zamenhof] *Essència i futur de la idea d'una llengua internacional*.]

Sobre el treball de les dones s'ha estès un vel que ha permès la seva invisibilitat. Aquestes línies intenten recuperar la labor d'una d'elles. Maria Julivert va ser víctima de les circumstàncies d'una època que no va acceptar les dones que no volien sotmetre's a les regles de la societat tradicional. Aquest trist epíleg sintetitza les paradoxes del moviment feminista que havia nascut i s'havia arrelat per fer les dones lliures i autònomes. Les dones del segle XXI tenim un deute amb ella i amb les dones que representava, perquè si avui no les rescatem de l'oblit contribuïrem a la màxima de Paul Valéry: "La història que no s'escriu no existeix", i vull deixar constància que Maria Julivert Aulés i les dones de Frateco sí que hi van ser. □